

Özet

Antiphellos Dor Kaya Gömütü

“Dor Düzenli Gömüt” olarak bilinen yapı, Antiphellos (Kaş) Akropolü'nün zirvesinin kuzey-batı ucunda yer alır. Gömüt ve etrafındaki alan, üst yapıdaki bazı blok eklemeleri dışında tamamen anakayadan oluşturulmuştur ve tasarda özgündür. Dor düzeninde bir tapınağı andıran yapı doğuya bakar. Gömütün pilasterleri altına Tyana (Kemerhisar)'daki gibi profilli kaideler işlenmiştir. Pilaster altları kare olup toichobat, silme, kavetto, torus ve pahlı bir silmeden oluşur. Pilaster başlıkları ise, altta iki silme, ovolo, kavetto ve abakus bölümlerinden oluşur. Gömüte ait tek bir pilaster başlığı, güney-batı köşe pilasteri üzerindedir ve anakayaya işli kısmı korunagelmıştır. Architravin üst kenarında anakaya üzerine işli taenia, regula ve guttaeler sağlam kalabilmişken, triglyph-metoplar ince ve pütürlü bir tabaka halinde traşlanarak bırakılmıştır. Anakaya üzerindeki bu kısımlar, detayları olasılıkla boya ile tamamlanmış ve stuko kaplanmış olmalıdır. Batı duvarının üzerindeki triglyph-metop frizi üzerindeki bir kenet yuvası, gömüt üst yapısının yeniden kurulabilmesinde büyük önem taşır. Gömütün üst bölümünde blok eklentisine yönelik (aplike) düzenlenmiş bir zemin, ve blokların yaslanacağı bir arkalık işlenmiştir. Kaunos, Tlos, Pınara ve Xanthos kaya mezarlarında da blok eklentisi yoğun olarak tesbit edilmiştir.

Cephe duvarının yan duvarlardan 0.70 m daha uzun tutulmuş olması, teknik ve geleneksel olarak yapının alınlıklı ve üçgen çatılı olması ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Araştırmalar sonucu pilasterli, triglyph-metop frizli ve üzeri düz dam örtülü bir gömüte rastlanılmamıştır. Gömütün Likya geleneğini yansıtmayışı yanında yukarıda ilişkilendirilen örneklerle de benzerliği gömüt üst yapısının piramidal çatı olma olasılığını akılcı kılmaktadır.

Gömütün dört köşesi pilasterlerle süslenmiştir ve üzerinde farklı yüksekliklerde “U” formulu altı adet çıkıntı bulunur. Bu çıkıntılar; gömüt, tapınak ve kent kapılarındakiler gibi kötü ruhları ya da kötülükleri kovucu (apotropeik) bir amaç taşıyor olmalıydılar Likya için geleneksel sürgülü kapı bloğunun kendisine ilişkin bir buluntu ele geçmemiştir. Çerçevesi, üzerinde inci dizisi işlenmiş bir fascianın kuşattığı anıtsal kapı, genel mimari düzenlemeye uygun olarak dorik tarzda yapılmıştır. Lento ve eşik sövelerden dışa taşırılmış ve bir çerçeve kuşağı ile birlikte, bir silme kapıyı çevirmiştir. Makedonya gömütlerinde de kapıyı çeviren ince bir silme bulunur. Belirlendiği kadarıyla bu durum Anadolu'da salt birkaç yerde, Dorik tarzdaki Belevi ve Kaunos gömüt kapıları üzerinde görülür ve bu da Attik-İonik tiplere paraleldir. Fascia görünümündeki silme ve çerçeve ile fascia üzerine inci dizisi işlenmesi İon kapılarına özgüdür. Antiphellos Gömütü'nde yalnızca Dor çerçevesine sahip bir kapının, İon kapı özelliği ile sentezlendiği anlaşılmaktadır. Bu örnekler ışığında İon fasciasının Dor yapılarındakine benzer görüntüsü Anadolu gibi görülse de, belirli bir tipolojik ya da coğrafi özellik olarak nitelemek olası görünmemektedir. Gömütün hemen yakınındaki İonik bir gömütün kapısının bu kez dorik tarzda işlenmiş olması Antiphellos'da İon, Attik, Dor ve Likya örgelerinin birleştirilerek sentezlendiği görüşünü desteklemektedir.

Gömüt odası üç klineli olup güney-batı ve kuzey-batı köşelerde kline aralarında çıkıntılar bırakılmıştır. Kline üzerindeki gömüte özgü bitkisel motifler işlenmiştir. Kline kenarları boyunca işlenen kanallar, klinelerin ahşap bir paravanla kapatıldığını düşündürmektedir.

Gömüt odası batı duvarı ve köşe çıkıntıları üzerine altta ve üstte iki yuvarlak bordür kuşağının sınırladığı friz içinde, 26 kadın figürü dizilidir. Halay çeker durumda işlenen figürlerin birbirlerini tutuş şekli ve elbiselerinin tipolojik benzerleri; Myra, Samothrake, Atina ve Sveshtari'de tespit edilmiştir.

Gömüt, Anadolu mimarisinde en erken dönemlerden bu yana devamlılık gösteren ve sayısız örneği bulunan kaya ve kaya işlemeci geleneğinin Likya'daki uzantılarından biri ve belkide en önemlisidir. Kaya gömütünün etrafındaki kayalıktan soyutlanarak ona bağımsız ve anıtsal bir görüntü verebilme çabası sonucunda gömüt ile üç yönünü çevreleyen kayalık arasında "U" formlu bir koridor duvarı oluşturulmuştur. Tapınak tipinin gömüt formuna yansımış biçimi olan Antiphellos gömütü masif kayadan ve anakayalıkla bağlantısız işlenen Pınara, Phellos, Tlos, İside, Kaunos, Hoyran, Bayındır Limanı, Foça, Limyra, Myra, Kyaneai, Kadyanda, Elmalı, Çindam, Sura, Idyma ve Amasya'daki gömütlerle karşılaştırılabilir. Kapı üzerindeki mezar epigramından burada gömülenin Milet'li birisi olduğu anlaşılmaktadır. Antiphellos gömütü tipoloji bölümünde belirtilen gömütlerle benzerliği gözönüne alınarak İ.Ö. 4. yy. sonu 3. yy. başı içinde değerlendirilmelidir. Kabartma, Klasik Dönem'den Hellenistik Dönem'e geçiş evresinden olmalıdır. İon kapılarına özgü fascia kuşağı ile çevrili ve üzerine inci dizisi işlenen Attik-İonik tarzdaki gömüt kapısı, İ.Ö. 4. yy. örneklerini anımsatmakta; dorik, Attik ve İonik örgelerin birarada kullanılması ile fascialar üzerine astragaller işlenmesi, yapının Erken Hellenistik Dönem içine tarihlenmesini gerektirmektedir. İnci dizisi, lotus-palmet ve rozet dizimlerinin biçimi ve yukarıda ilişkilendirilen örneklerle olan benzerliği, gömütün Erken Hellenistik Dönem içine tarihlenebilmesinde etken unsurlardır.